

УДК 342.1

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2024.03.47>

ФУНКЦІОНАЛЬНЕ ПРИЗНАЧЕННЯ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В СФЕРІ ТРАНСКОРДОННОГО СПІВРОБІТНИЦТВА

Білак О.П.,

кандидат юридичних наук

Герич А.В.,

кандидат юридичних наук, доцент

ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Білак О.П. Герич А.В. Функціональне призначення органів місцевого самоврядування в сфері транскордонного співробітництва.

Вказується, у сучасній Україні, в контексті її розвитку як правової держави, євроінтеграції, еволюції публічного управління, реформи місцевого самоврядування, розвитку об'єднаних територіальних громад, розвитку інститутів громадянського суспільства, адміністративної реформи, важливого значення набуває забезпечення дієвого адміністративно-правового регулювання проектів економічного розвитку об'єднаних територіальних громад.

Зазначається, проекти економічного розвитку об'єднаних територіальних громад нині мають надзвичайно важливе значення в Україні для подальшого розвитку об'єднаних територіальних громад, зростання доходів місцевих бюджетів, підвищення економічної самостійності об'єднаних територіальних громад, створення нових якісних робочих місць, впровадження принципів сталого розвитку на місцевому рівні, ведення ефективного господарювання, розвитку сільського господарства, сприяння розвитку малого бізнесу, а також розвитку місцевого самоврядування і сприяння євроінтеграції України.

Автори погоджуються з основним змістом визначення поняття «функції органів місцевого самоврядування», яке висловили науковці, взявши за основу конструкцію визначення даного терміну як «основні напрями їх діяльності», детальніше розглянувши функції органів місцевого самоврядування, які вони здійснюють в сфері транскордонного співробітництва.

В результаті дослідження статті 13 Закону України (функцій міжмуніципального транскордонного співробітництва) виявлено відсутність в статті 13 Закону України «Про транскордонне співробітництво» функціонального відображення передбачених даним Законом та Законом України «Про місцеве самоврядування в Україні» повноважень в частині утворення, діяльності та виходу з об'єднання єврорегіонального співробітництва.

З метою уникнення прогалини врегулювання функцій суб'єктів транскордонного співробітництва

України, запропоновано доповнити новою функцією та викласти статтю 13 Закону України «Про транскордонне співробітництво» в новій редакції.

Ключові слова: місцеве самоврядування, транскордонне співробітництво, міжнародне міжмуніципальне співробітництво, об'єднання єврорегіонального співробітництва, європейське об'єднання територіального співробітництва.

Bilak O.P. Gerych A.V. Functional assignment of local self-government bodies in the field of cross-border cooperation.

It is indicated that in modern Ukraine, in the context of its development as a legal state, European integration, evolution of public administration, local self-government reform, development of united territorial communities, development of civil society institutions, administrative reform, ensuring effective administrative and legal regulation of projects of economic development of united territorial communities.

It is noted that the projects of economic development of united territorial communities are now extremely important in Ukraine for the further development of united territorial communities, the growth of local budget revenues, increasing the economic independence of united territorial communities, the creation of new quality jobs, and the implementation of the principles of sustainable development at the local level, effective management, development of agriculture, promotion of small business development, as well as development of local self-government and promotion of European integration of Ukraine.

The authors agree with the basic content of the definition of the concept of «functions of local self-government bodies», which was expressed by scientists, taking as a basis the construction of the definition of this term as «the main directions of their activity», we will consider in more detail the functions of local self-government bodies that they perform in the field of cross-border cooperation.

As a result of the study of Article 13 of the Law of Ukraine (functions of inter-municipal cross-border

cooperation), it was found that in Article 13 of the Law of Ukraine «On Cross-Border Cooperation» there is no functional reflection of the powers provided for by this Law and the Law of Ukraine «On Local Self-Government in Ukraine» in terms of formation, activity and exit from the union of Euroregional cooperation.

In order to avoid a gap in the regulation of the functions of the subjects of cross-border cooperation of Ukraine, it is proposed to add a new function and set out Article 13 of the Law of Ukraine «On Cross-Border Cooperation» in a new version.

Key words: local self-government, cross-border cooperation, international inter-municipal cooperation, association of Euroregional cooperation, European association of territorial cooperation.

Постановка питання. Процеси інтеграції та розширення Європейського Союзу до кордонів України забезпечили створення необхідних умов для її співпраці з країнами об'єднаної Європи, різноманітними європейськими інституціями, участі України в Програмах сусідства Європейського Союзу. Наша держава отримала можливість як найкраще реалізувати своє вигідне географічне розташування та здійснити важливі кроки на шляху інтеграції до європейського співтовариства [1, с. 139].

У сучасній Україні, в контексті її розвитку як правової держави, євроінтеграції, еволюції публічного управління, реформи місцевого самоврядування, розвитку об'єднаних територіальних громад, розвитку інститутів громадянського суспільства, адміністративної реформи, важливого значення набуває забезпечення дієвого адміністративно-правового регулювання проектів економічного розвитку об'єднаних територіальних громад.

Проекти економічного розвитку об'єднаних територіальних громад нині мають надзвичайно важливе значення в Україні для подальшого розвитку об'єднаних територіальних громад, зростання доходів місцевих бюджетів, підвищення економічної самостійності об'єднаних територіальних громад, створення нових якісних робочих місць, впровадження принципів сталого розвитку на місцевому рівні, ведення ефективного господарювання, розвитку сільського господарства, сприяння розвитку малого бізнесу, а також розвитку місцевого самоврядування і сприяння євроінтеграції України.

Аналіз джерельної бази. Проблематика адміністративно-правового регулювання функціонального призначення органів місцевого самоврядування в сфері транскордонного співробітництва хоча і була досліджена у роботах таких вчених як: В. Авер'янов, М. Алмаші, Ю.М. Бисага, Ю. Битяк, Д. Белов, В. Гвоздецький, О. Дрозд, О. Захарчук, О. Козачук, В. Колпаков, О. Кузьменко, Я. Ла-

зур, М. Мельник, Є. Невмержицький, Н. Нижник, В. Олефір, О. Олійник, О. Плужнік, Ж. Пустовіт, О. Рогач, С. Рогульський, А. Селіванов, С. Серьогіна, С. Стеценко, О. Ярмаш, І. Яцків, однак, й нині чимало аспектів із даної проблематики є невирішеними.

Вищевикладене засвідчує необхідність і доцільність дослідження особливостей адміністративно-правового регулювання функціонального призначення органів місцевого самоврядування в сфері транскордонного співробітництва як важливої наукової проблеми адміністративного права, що і є **метою** даної публікації.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сутність демократичної держави виявляється в забезпеченні функціонування її інститутів, на правовому підході до організації публічної влади у суспільстві, в якому найвищою соціальною цінністю визнається людина, її права та свободи, в створенні механізмів для їх захисту. Так, Україна, обравши шлях демократичної, правової і соціальної держави, яка має на меті, як зазначає С. Байрак, «не встановлення системи державного тотального контролю, а забезпечення максимально сприятливих умов для розвитку як особистості, так і суспільства в цілому, усі питання, які можуть вирішуватися без втручання держави, має передавати під відання органів місцевого самоврядування, який є інститутом найбільш наближеним до громадян. Такий розподіл функцій відповідає і такому принципу управління, згідно з яким [3, с. 148] «ефективні рішення повинні сьогодні прийматися на все більш низьких рівнях організації» [4, с. 462]. В Конституції України закріплено, що місцеве самоврядування є важливим принципом конституційного ладу України (ст. 7); специфічною формою реалізації народовладдя (ст. 5); правом жителів відповідної адміністративно-територіальної одиниці (територіальної громади) на самостійне вирішення питань місцевого значення (ст. 140). Тому процеси конституційного реформування даного конституційно-правового інституту набувають значення одного з важливіших чинників розвитку України як демократичної правової держави. Від того, наскільки раціональною й ефективною є організація влади у державі, перш за все місцевої, представленої місцевим самоврядуванням, залежить і розвиток усієї системи української державності. Конституційна реформа місцевого самоврядування зумовлена об'єктивними причинами фундаментального характеру, серед яких – пошук шляхів подальшого розвитку класичних інститутів демократії, до яких відносяться й інститути місцевого самоврядування, на основі оптимального поєднання національних особливостей суверенної демократичної держави з універсальними, загальноприйнятими у сучасному світі стандартами демократії. Принципово важливо виходити з того, що суверенна держа-

ва, будучи об'єктом демократичних перетворень, завжди повинна залишатися в якості домінуючого суб'єкту, що покликано забезпечувати не тільки створення інструментальної системи публічно-владного управління, але й підтримання її ефективного функціонування на основі принципів демократії, верховенства права, захисту прав і свобод людини і громадянина [5].

Транскордонне співробітництво не є новацією в українському державотворчому процесі, оскільки відбулася лише певна трансформація понять та процесів, що передували саме появі транскордонного співробітництва. Раніше транскордонне співробітництво України з країнами сусідами – Угорщиною, Словаччиною, Польщею та Румунією було в основному справою двосторонніх або багатосторонніх відносин держав Центральної та Східної Європи, а зараз воно вийшло за цей дещо штучно звужений регіональний рівень. Тобто, перетворилося на форму стосунків України як з окремими державами-членами ЄС, так і з Євросоюзом у цілому [1, с. 139].

В статті 4 Закону України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики» до основних засад внутрішньої політики нашої держави у сферах розвитку місцевого самоврядування та стимулювання розвитку регіонів віднесено не тільки розроблення та впровадження проектів міжрегіональних економічних зв'язків і транскордонного співробітництва, спрямованих на підвищення конкурентоспроможності регіонів як основи їх динамічного розвитку, а також саме створення ефективних механізмів забезпечення активної участі територіальних громад та органів місцевого самоврядування у формуванні та реалізації державної регіональної політики [6]. Як зазначає А. Гливіка, трансформаційні процеси, що активно проходять в нашій державі, призводять до необхідності переосмислювати сутність та призначення місцевого самоврядування, що в першу чергу реалізується через його функції. Саме функції місцевого самоврядування є відображенням його політичної природи, показником рівня його розвитку та напрямку його реалізації. Виходячи з цього, важливим завданням, що стоїть перед політологією, є удосконалення напрямків функціонування місцевого самоврядування, визначення пріоритетних векторів впливу, секторів, які необхідно розвивати у відповідь на виклики сьогодення [7, с. 181].

Загальновідомо, що й досі не сформовано загальноприйнятого визначення поняття функцій органів місцевого самоврядування (в перекладі з латинської мови «здійснити», «виконати»), хоча конструктивно, в загальному, думка вчених співпадає. Так, О. Алтуніна визначає функції органів місцевого самоврядування як окремі напрямки їх діяльності здійснювані відповідно до мети їх утворення та діяльності та у межах точно

окреслених завдань, що на них покладені щодо вирішення питань місцевого значення, і які деталізуються у їх повноваженнях [8, с. 12]. Науковці В. Журавський, В. Серьогин, О. Ярмиш в своєму дослідженні визначають функції як основні напрями діяльності суб'єктів місцевого самоврядування [9, с. 507], О. Батанов функції органів місцевого самоврядування визначає як «основні напрями і види муніципальної діяльності, пов'язані з реалізацією права громадян на участь у місцевому самоврядуванні, що виражають волю й інтереси місцевих жителів і забезпечують здійснення ними взаємовідносин з державою, її органами, органами місцевого самоврядування в межах Конституції і законів України» [10, с. 24], С. Лихачов тлумачить функції місцевого самоврядування як основні або кардинальні, пріоритетні та постійні напрями і види його здійснення, передусім щодо реалізації природного права людини і громадянина на місцеве самоврядування; охоплюють основні сторони соціальної спрямованості місцевого самоврядування та призначення щодо вирішення завдань, які входять до кола питань місцевого значення; відображають недержавну природу місцевого самоврядування (хоча певною мірою суб'єкти місцевого самоврядування беруть участь у реалізації функцій державної влади); дають відповідь на питання, чим має займатися місцеве самоврядування та розкривають матеріальний зміст публічно-владної діяльності суб'єктів його системи; характеризують способи, засоби, методи, за допомогою яких забезпечується реалізація публічно-владних прерогатив місцевого самоврядування [11, с. 273]. І. Дробуш формулює поняття функцій представницьких органів місцевого самоврядування в Україні під якими розуміє «основні, тобто найбільш загальні і постійні напрями і види муніципальної діяльності, які виражають волю та інтереси відповідних територіальних громад та забезпечують вирішення питань місцевого значення при оптимальному поєднанні інтересів певної території з інтересами загальнодержавними» [12, с. 5].

Таким чином, цілком погоджуємося з основним змістом визначення поняття «функції органів місцевого самоврядування», яке висловили вищезазначені поважні науковці, беремо за основу конструкцію визначення даного терміну як «основні напрями їх діяльності», детальніше зупинимося на розгляді функцій органів місцевого самоврядування, які вони здійснюють в сфері транскордонного співробітництва.

Що виду функцій органів місцевого самоврядування, слід зазначити, що законодавець й досі не сформував свого бачення функціональних напрямів діяльності представницьких органів місцевого самоврядування. Погоджуємося з висновком А. Гливіки щодо того, що в Законі України «Про місцеве самоврядування в Україні» відсутній чіт-

кий перелік функцій місцевого самоврядування, що спричиняє необхідність визначення наявності відповідних функцій, виходячи із тлумачення відповідних повноважень органів місцевого самоврядування, хоча поняття «повноваження» та «функції» мають різне змістовне наповнення. Так, як зазначає науковець, повноваження відповідних органів місцевого самоврядування формуються виходячи із його функцій та безпосередньо для їх реалізації. Тому, необхідним в умовах розвитку місцевого самоврядування є закріплення системи функцій на законодавчому рівні як реальних правових інструментів, які є юридичним гарантом здійснення їх повноважень [13, с. 187].

Вважаємо, що орієнтиром в даному питанні слугує позиція Конституційного Суду України, який проаналізувавши положення частини першої статті 10, статей 16, 17, 18, 25, 26 та інших Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні», виокремив нормотворчу, координаційну, дозвільну, реєстраційну і розпорядчу функції органів місцевого самоврядування як суб'єктів владних повноважень, які виконують владні управлінські функції при вирішенні питань місцевого значення, віднесених Конституцією України та законами України до їхньої компетенції [13].

Як зазначає М. Баймуратов, органам місцевого самоврядування відводиться інтеграційно-моделююча роль у вирішенні національно-етнічних проблем, оскільки в умовах існування багатонаціональної держави саме місцеве самоврядування виступає вірогідною або найбільш прийнятною формою і простором здійснення національно-культурної автономії, тобто направлено сприяє використанню національними меншинами своїх прав на культурні традиції, мови, релігію, інші прагнення. Тобто, не надаючи нікому національних привілеїв, цей інститут здатний, з однієї сторони, ефективно захищати і реалізувати права і свободи громадянина та людини, а з іншої – виступати могутнім чинником, який перешкоджає відцентровим тенденціям, здатним викликати роздроблення єдиної держави [14, с. 52]. Реалізація зовнішньополітичної програми суверенної держави у сфері міжнародного гуманітарного співробітництва і встановлення зв'язків між органами місцевого самоврядування, громадськими формуваннями, суб'єктами господарювання і мешканцями міст та інших адміністративно-територіальних одиниць є основним критерієм формування компетенції місцевих рад у галузі міжнародного співробітництва [14, с. 54]. В свою чергу О. Батанов визначає необхідність визначення функцій муніципальної влади в повному обсязі за для уявлення всієї повноти ролі, яку муніципальна влада відіграє у механізмі вирішення питань місцевого значення та надання публічних послуг населенню, у громадянському суспільстві, політичній системі суспільства, конституційному ме-

ханізмі взагалі та яке її соціально-політичне призначення [15, с. 369].

Вивчення функцій органів місцевого самоврядування у сфері транскордонного співробітництва передбачає доцільність в першу чергу розгляду функцій держави у формуванні транскордонного співробітництва як напряму державної політики. Тут, цікавою є позиція з цього питання науковиці А. Стрижаквої, яка в своєму дисертаційному дослідженні виокремила наступні функції держави у сфері транскордонного співробітництва України з країнами ЄС:

1. *Розробка стратегії транскордонного співробітництва та його впливу на соціально-економічний розвиток держави* (дає можливість визначити перспективи ТКС, основні напрями державної політики щодо вирівнювання стандартів соціально-економічного розвитку прикордонних територій з сусідніми регіонами).

2. *Розподіл повноважень і відповідальності між органами влади щодо спільної реалізації транскордонних проектів* (мова йде про проекти, спрямовані на досягнення стратегічних цілей європейської інтеграції України, з урахуванням децентралізації влади та перерозподілом фінансових можливостей регіональної влади та органів місцевого самоврядування є необхідним елементом переходу ТКС до нової якості).

3. *Розвиток територіального менеджменту, залучення до сфери управління ТКС перспективних і високоосвічених фахівців* передбачає, що структура і форми ТКС мають якісно змінитися, що неможливо без відповідного управлінсько-організаційного супроводу та підготовлених фахівців.

4. *Встановлення оптимального режиму перетину державного кордону* (кількість прикордонних пунктів пропуску, умови перебування у них, складність і тривалість оформлення митних процедур, суб'єктивне ставлення працівників прикордонних і митних служб, умови очікування у черзі (інфраструктура черги тощо) є нагальною потребою розвитку ТКС, особливо в умовах реалізації Угоди про асоціацію, створення зони вільної торгівлі та введення безвізового режиму.

5. *Правовий захист транскордонного співробітництва*. Дана функція створює можливості для прозорого і ефективного процесу ТКС, подолання корупції, контрабанди, впливу криміналітету на транскордонні процеси.

6. *Інституційна розбудова транскордонного співробітництва*. Інституційна розбудова транскордонного співробітництва (фінансові інституції, інституції ТКС у сфері підприємництва, торгівлі, освіти, медицини, культури, спорту тощо) сприяє становленню інституту ТКС як принципово важливого напряму модернізації діяльності держави і наближення до європейських стандартів управління.

7. *Розвиток транспортної та комунікаційної інфраструктури транскордонного співробітни-*

цтва. Ця функція передбачає можливість швидкої і безперешкодної доставки людей і товарів з однієї країни в іншу у межах прикордоння: автобусні маршрути, залізничне сполучення, мала авіація тощо; рівень доступу учасників транскордонного співробітництва до ресурсу телефонних та Інтернет-комунікацій у спілкуванні між собою.

8. Розвиток державно-приватного партнерства в реалізації проектів і програм транскордонного співробітництва, підтримка співпраці великого та малого бізнесу різних країн на транскордонному рівні (активність та цивілізованість форм легального бізнесу і торгівлі у прикордонних регіонах (наприклад, спільні туристичні маршрути, виставково-ярмаркові заходи тощо) є нагальною і потребує модернізації управління ТКС та диверсифікації фінансових джерел його розвитку.

9. Підтримка розвитку міжлюдських контактів - передбачає підтримку громадських організацій, спортивних товариств, культурних об'єднань, професійних спілок, які працюють в системі транскордонного співробітництва, тощо.

10. Сприяння розвитку інноваційних форм транскордонного співробітництва - передбачає формування інноваційної моделі транскордонної співпраці та перетворенню прикордонних територій в інтегровані, взаємодоповнювані райони з високим рівнем соціально-економічного розвитку та підвищенням якості життя.

11. Інформаційно-консультативна функція – передбачає підвищення рівня поінформованості населення про можливості та перспективи використання інструментів транскордонного співробітництва в своїй професійній та побутовій діяльності, включаючи інтенсивність висвітлення проблеми транскордонного співробітництва в засобах масової інформації.

12. Культурно-просвітницька функція – це підтримка державою історичних та культурних зв'язки між мешканцями прикордоння сусідніх держав, спільності їхніх інтересів і традицій, включаючи проведення конференцій, семінарів, громадських обговорень та наукових дискусій з питань транскордонного співробітництва [16, с. 51–53].

Сьогодні, в статті 12 Закону України «Про транскордонне співробітництво» знайшли свій вираз наступні функції центральних органів виконавчої влади у сфері державної підтримки транскордонного співробітництва:

1. погодження участі або відмова у встановленому порядку погодженні участі суб'єктів транскордонного співробітництва у заснуванні об'єднання єврорегіонального співробітництва;

2. розробка та забезпечення реалізації порядку фінансування проектів (програм) транскордонного співробітництва, що отримали фінансування в рамках програм міжнародної технічної допомоги;

3. надання правової, інформаційної, методичної, організаційної підтримки суб'єктам і учасникам транскордонного співробітництва України;

4. розробка порядку підготовки проектів (програм) транскордонного співробітництва та державних програм розвитку транскордонного співробітництва;

5. розробка положення про проведення конкурсу проектів (програм) транскордонного співробітництва, які претендують на включення до державних програм розвитку транскордонного співробітництва;

6. проведення моніторингу виконання державних програм розвитку транскордонного співробітництва;

7. розгляд пропозицій суб'єктів транскордонного співробітництва України щодо включення проектів (програм) транскордонного співробітництва до державних програм розвитку транскордонного співробітництва;

8. координація та взаємне узгодження державних галузевих, регіональних програм і державних програм розвитку транскордонного співробітництва під час формування проекту Державного бюджету України на відповідний рік.

Щодо функції органів місцевого самоврядування в сфері транскордонного співробітництва, то вони визначені вищевказаним Законом. Так, законодавець двічі звертався до цього питання у Законі України «Про транскордонне співробітництво». Першою спробою виокремити функціонально діяльність органів місцевого самоврядування в даній сфері була стаття 13 вказаного Закону, прийнятого 2014 року. Зокрема, в статті 13 першої редакції Закону України «Про транскордонне співробітництво» до функцій суб'єктів транскордонного співробітництва України у сфері державної підтримки розвитку транскордонного співробітництва відносилися чотири наступні функції:

1. організація та координування роботи з підготовки та реалізації проектів (програм) транскордонного співробітництва,

2. участь у розробленні спільних проектів (програм) та координація їх реалізації,

3. розробка або участь у розробці державних програм розвитку транскордонного співробітництва

4. забезпечують у межах своєї компетенції виділення в установленому порядку з місцевих бюджетів коштів на розвиток транскордонного співробітництва [17].

Однак, змінами до даного Закону, які вносилися в вересні 2018 року статтю 13 було доповнено новою функцією, мова йде про розробку або участь у розробці державних програм розвитку транскордонного співробітництва [18]. Також було внесено зміни в Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні».

Висновки. З метою уникнення прогалини врегулювання функцій суб'єктів транскордонного співробітництва України, пропонуємо доповнити

новою функцією та викласти статтю 13 Закону України «Про транскордонне співробітництво» в такій редакції:

«Стаття 13. Функції суб'єктів транскордонного співробітництва України у сфері розвитку транскордонного співробітництва

Суб'єкти транскордонного співробітництва України:

організують та координують роботу з підготовки та реалізації проектів (програм) транскордонного співробітництва;

беруть участь у розробленні спільних проектів (програм) та координують їх реалізацію;

розробляють регіональні програми транскордонного співробітництва;

розробляють або беруть участь у розробці державних програм розвитку транскордонного співробітництва;

беруть участь у міжнародному співробітництві у формах, визначених даним законом та іншими законами України;

забезпечують у межах своєї компетенції виділення в установленому порядку з місцевих бюджетів коштів на розвиток транскордонного співробітництва».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Проскура В.Ф., Фозекош М.Л. Проблеми та перспективи реалізації транскордонного співробітництва на місцевому рівні. *Економіка і суспільство*. № 14. 2018. С. 139–146.
2. Лихачов С.В. Щодо функцій органів місцевого самоврядування в Україні. *Форум права*. 2010. № 2. С. 272–276. URL: <http://www.nbu.gov.ua/e-journals/FP/2010-2/10lcvcvu.pdf>.
3. Байрак С.О. Місцеве самоврядування – основа розвитку демократичної держави. *Панорама політологічних студій*. 2013. Вип. 10. С. 148–154.
4. Тоффлер О. Адаптивна корпорація. Новая постиндустриальная волна. URL: <https://mylektsii.ru/1-107083.html>.
5. Серьогіна С.Г. Напрями вдосконалення конституційного регулювання системного-структурної організації місцевого самоврядування в Україні (за матеріалами Дискусійного форуму «Конституційна Асамблея»). Офіційний сайт Харківської обласної ради. URL: <http://www.oblrada.kharkov.ua/ua/press-center/direct-speech/1445-napryamy-vdoskonalennya-konstytutsiynoho-rehulyuvannya-systemno-strukturnoyi-orhanizatsiyi>.
6. Про засади внутрішньої і зовнішньої політики: Закон України від 10.07.2010 р № 2411-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2411-17?find=1&text=%F2%F0%E0%ED%F1%EA%EE%F0%E4#w11>.
7. Глипка А.О. Функції місцевого самоврядування в умовах трансформації політичної системи України. Актуальні проблеми політики : зб. наук. пр. / редкол.: С.В. Ківалов (голов. редкол.), Л.І. Кормич (голов. ред.), А.В. Полухіна (відп. ред.) [та ін.] ; НУ «ОЮА», Південноукр. центр гендер. проблем. Одеса : Фенікс, 2016. Вип. 58. С. 180–189.
8. Алтуніна О.М. Сутність та види функцій органів місцевого самоврядування. *Форум права*. 2009. № 3. С. 8–13. URL: <http://www.nbu.gov.ua/e-journals/FP/2009-3/09aotomc.pdf>.
9. Журавский В.С. Державне будівництво та місцеве самоврядування в Україні : підручник. К., 2003. 331 с.
10. Батанов О.В. Функції територіальних громад як специфічних суб'єктів конституційного права. *Право України*. 1998. № 8. С. 21–24.
11. Лихачов С.В. Щодо функцій органів місцевого самоврядування в Україні. *Форум права*. 2010. № 2. С. 272–276. URL: <http://www.nbu.gov.ua/e-journals/FP/2010-2/10lcvcvu.pdf>.
12. Дробуш І.В. Функції представницьких органів місцевого самоврядування в Україні : автореф дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.02 "Конституційне право". Ін-т держави і права імені В.М. Корецького НАН України. Київ, 2002. 14 с.
13. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Вищого адміністративного суду України щодо офіційного тлумачення положень частини першої статті 143 Конституції України, пунктів «а», «б», «в», «г» статті 12 Земельного кодексу України, пункту 1 частини першої статті 17 Кодексу адміністративного судочинства України від 01.04.2010 № 10-рп/2010. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v010p710-10/find?text=%F3%EF%F0%E0%E2%EB%V3%ED%F1%FC>.
14. Баймуратов М.О. Місцеве самоврядування як фактор інтернаціоналізації національного та конституціоналізації міжнародного правопорядків. *Юридичний журнал*. 2011. № 2. С. 46–53.
15. Батанов О.В. Муніципальна влада в Україні: проблеми теорії та практики : монографія / відп. ред. М.О. Баймуратов. К. : Видавництво «Юридична думка», 2010. 656 с.
16. Стрижакова А.Ю. Механізми державного управління розвитком транскордонного співробітництва між Україною та країнами

- Європейського Союзу. Дисер. к.держ.упр. 25.00.02 – механізми державного управління. Маріуполь, 2017. 248 с.
17. Про транскордонне співробітництво: Закон України 24 червня 2004 року N 1861-IV. URL.: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1861-15/ed20040624>.
  18. Про внесення змін до деяких законів України щодо транскордонного співробітництва: Закон України від 04.09.2018 № 2515-VIII. URL.: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2515-19#n119>.
  19. Про внесення змін і доповнень до Конституції (Основного Закону) Української РСР 1978 року: Закон Української Радянської Соціалістичної Республіки 19 червня 1991 року N 1213а-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1213%D0%B0-12/ed19951210>.
  20. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21 травня 1997 року № 280/97ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80>.
  21. Белов Д.М. Удосконалення конституції як спосіб трансформації конституціоналізму. *Ученые записки Таврийского национального университета им. В.И. Вернадского. Научный журнал. Серия «Юридические науки»*. 2012. Том 25 (64). № 1. С. 96–102.
  22. Белов Д.М. Проблеми реформування державної влади в умовах нової парадигми українського конституціоналізму. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. Випуск 19. Ужгород. 2012. С. 65–69.
  23. Белов Д.М., Громовчук М.В., Білак О.П. Міжмуніципальне співробітництво в структурі транскордонного співробітництва. *Науковий вісник УжНУ. Серія «Право»*. Випуск 72(4). 2022. С. 226–231.
  24. Лазур Я.В. Забезпечення прав і свобод громадян України у сфері публічного управління: адміністративно-правовий механізм: монографія. К.: Четверта хвиля. 2010. 240 с.
  25. Лазур Я.В. Поняття, сутність та елементи адміністративно-правового механізму забезпечення прав і свобод громадян у державному управлінні. *Форум права*. 2009. № 3. С. 392–398.